

แนวคิดกับการศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น*

โลกปัจจุบันมีการพัฒนาค่อนข้างรวดเร็ว มีความซับซ้อนมากขึ้น โดยระบบเศรษฐกิจมีการเจริญเติบโตจากหมู่บ้านสู่ชุมชน จากชุมชนสู่ชุมชนเมืองและเชื่อมต่อกับระดับประเทศ โดยมีการวิวัฒนาการจากการปฏิวัติของยุโรป เริ่มขยายสู่เอเชียเป็นในระดับพลวัตรสู่การสร้างเครือข่ายทั่วโลก

การพัฒนาการเปลี่ยนแปลงที่มีความรวดเร็ว สะดวก ก็แฝงปัญหาแห่งสภาวะของผลประโยชน์ การแข่งขัน เอรัดเอาเปรียบทางทรัพยากรธรรมชาติ ทางวัฒนธรรม ทางความคิด จนไปถึงการแบ่งแยกทางเชื้อชาติ ศาสนา โดยมีคำแห่งการปรับตัวในเชิงอุดมการณ์ ความศรัทธาเข้าสู่ระบบทุนนิยมอย่างเต็มตัว ตามแนวของการครอบงำทางด้านความคิดจากสหรัฐอเมริกา เป็นผู้นำแห่งนโยบายแห่งปัญญาที่ทุกส่วนเลียนแบบ

ถึงแม้ในปัจจุบันจะมีการสร้างองค์ความรู้ให้เท่าเทียมเป็นอารยประเทศ โดยมีสถาบันแห่งการเรียนรู้ ในคำว่า มหาวิทยาลัย เพียงเพื่อผลิต ผู้รู้ ผู้ชำนาญในการพัฒนาในสารระบบต่างๆ แต่ในทางกลับกันระบบการศึกษาในมหาวิทยาลัยก็ยังไม่สามารถตอบโจทย์ปัญหาสังคมยังไม่ได้ ถึงจะมีการพัฒนาทรัพยากรบุคคลที่มีความสามารถ ทั้งระดับปริญญาเอก ปริญญาโท ตำแหน่งทางวิชาการไม่ว่า ผู้ช่วยศาสตราจารย์ รองศาสตราจารย์ ศาสตราจารย์ก็ตาม ปัญหาหลักทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น และซ้อนกันในเชิงมิติมากขึ้น จนไม่สามารถมองหาปมหรือกุญแจที่จะไขหาคำตอบได้ในขณะนี้

การมองสถาบัน โดยเฉพาะสถาบันเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในที่นี้ มองมหาวิทยาลัยราชภัฏ ต่างๆ ที่มีอยู่กันทั่วประเทศ โดยมองมหาวิทยาลัยราชภัฏนี้ น่าจะเป็นคำตอบที่สังคมตามหาในทางด้านสังคม ชุมชน วัฒนธรรมต่างๆ เกี่ยวกับชุมชนได้เป็นอย่างดี แต่กลับเป็นมหาวิทยาลัยราชภัฏไม่ต่างกับมหาวิทยาลัยแนวหน้าของประเทศ คอยเดินตามแนวความคิดอย่างมหาวิทยาลัยชั้นนำ นำแบบอย่างวิธีการต่างๆ มาเป็นแบบแผนในการเดินตาม ทำให้การศึกษาในมหาวิทยาลัยราชภัฏ แทนที่จะลดช่องว่างระหว่างองค์ความรู้กับสังคม ชุมชนได้ แต่กลับเพิ่มช่องว่างแห่งความเป็นจริงในสังคมออกไปเรื่อยๆ

แนวคิดการศึกษาในการเข้าถึงชุมชนจึงเกิดขึ้นเพื่อก่อให้เกิดความต่าง ทางด้านแนวความคิดของกระแสหลัก มองกลับจากชุมชนสู่องค์ความรู้อย่างแท้จริง โดยที่เรียน เรียนที่จะรู้ ชุมชน วัฒนธรรม ศาสนาของแต่ละชุมชนให้มากยิ่งขึ้น โดยในแง่อุดมการณ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ ในขณะนี้เปรียบกับการทำธุรกิจเชิงทุนนิยมอุตสาหกรรม มีการผลิตบัณฑิต สร้างหลักสูตรต่างๆ เพื่อหาจุดขาย ในความต้องการกำไรมากขึ้น

*ผู้เขียนได้เขียนไว้ในช่วงปี 2549 ตามทัศนะของข้าพเจ้าในขณะนั้น

นพ.ประเวศ วะสี ราษฎรอาวุโส กล่าวเกี่ยวกับระบบการศึกษาไทยไว้อย่างน่าฟังว่า “ระบบการศึกษาไทยในร้อยปีเศษที่ผ่านมา ได้สร้างคนไทยที่ไม่รู้จักแผ่นดินไทยขึ้นมา เพราะเราไม่ได้ศึกษาจากความเป็นจริง เรียนหนังสือก็เอาหนังสือมาท่องกัน หนังสือก็คนกรุงเทพฯ แต่ง คนกรุงเทพฯ ก็ไปลอกฝรั่งต่างประเทศมาแปลเข้ามา เราไม่ได้เรียนรู้จักแผ่นดินไทยเพราะเราเอาวิชาเป็นตัวตั้ง ไม่ได้เอาความจริงเป็นตัวตั้ง” ทำให้นักย้อนถึงการเรียนก่อนมีการปฏิรูปในสมัยเสด็จพ่อ ร.5 ก่อนหน้านั้นการเรียน เรียนที่วัด วัดถือเป็นจุดศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ พร้อมทั้งได้เรียนรู้วัฒนธรรม จริยธรรม คุณธรรม เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงขึ้น ตามแนวคิดของประเทศตะวันตก ได้มีการจัดตั้งสถาบันการศึกษาขึ้น ทำให้สังคมเริ่มมีการแยกส่วนกันมากขึ้น ผู้หลักสูตรการเรียนที่ไม่มีแก่นมีแต่กระพี้กันมาก ซึ่งในขณะนั้นยังไม่สามารถส่งสัญญาณได้ เพราะโดยอิทธิพลตะวันตกครอบงำอย่างรุนแรง ในอนาคตคาดว่าสถาบันต่างๆ โดยเฉพาะมหาวิทยาลัยน่าจะเป็นสถานที่สร้างให้สังคมล่มสลายอย่างแน่นอน เพราะให้การเรียนรู้ไปในทิศทางเดียวกัน ไม่มีมิติความหลากหลายทางความคิด

อย่างไรก็ตาม การมีมหาวิทยาลัยราชภัฏ ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยที่ใกล้ชิดกับชุมชน ที่จะลดช่องว่าง ให้หันกลับมามองสังคมมากขึ้น โดยเปลี่ยนจากการเพิ่มปริมาณเป็นการเน้นคุณภาพ จากเน้นกำไรอยู่ในขณะนี้ เป็นการเน้นประโยชน์แห่งสังคม ชุมชน มนุษยชาติเป็นที่ตั้ง

ในการพิจารณาเพื่อตั้งมหาวิทยาลัยราชภัฏ กลับสู่สภาวะปกติเพื่อทำให้เกิดความสมดุลกับชุมชน ควรปรับความคิดสู่การกบฏเชิงอนุรักษ์กับสภาพความเป็นจริง ในมุมมองของผู้เขียน คิดว่าน่าจะมีประเด็นในการปรับเปลี่ยน ดังนี้

ประเด็นที่ 1 สำนวความคิด ความรู้ แห่งสภาวะที่เป็นจริงในโลกปัจจุบัน

มุมมองในที่นี้ มองในระดับจุลภาคของชุมชนแต่ละชุมชนว่า มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับสิ่งแวดล้อมรอบตัวอย่างไรบ้างเป็นสาระ โดยมหาวิทยาลัยราชภัฏต้องมีการปรับแนวคิดเสียใหม่ ว่า มหาวิทยาลัย คือ อนุระบบของสังคมที่ทำให้สังคมขับเคลื่อนได้ โดยเป็นมหาวิทยาลัยเปิดมากกว่านี้ คำว่า “เปิด” ในที่นี้ คือ เปิดให้ชุมชน สังคม ประชาชน มาเป็นผู้ขับเคลื่อนชี้ทิศทางความต้องการของแต่ละท้องถิ่นอย่างแท้จริง ว่ามหาวิทยาลัยควรไปในจุดหมายใด เพราะในขณะนี้มหาวิทยาลัยราชภัฏ มีแต่จะปิดมหาวิทยาลัยลงไปเรื่อยๆ คือ ชุมชน สังคม ไม่ได้มีส่วนร่วม ให้ความรู้เฉพาะนักศึกษาในเชิงทฤษฎีเท่านั้น ไม่สามารถแก้ปัญหาสังคมได้ บางครั้งมีการจัดโครงการเพื่อสังคมโดยใช้มหาวิทยาลัยเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้เพื่อบังหน้า แต่แฝงด้วยผลประโยชน์ที่ทับซ้อนไว้มากมาย

การที่จะตอบโจทย์ให้ได้ต้องมีเป้าหมายให้ชัดเจนว่า มหาวิทยาลัยเป็นแหล่งให้การศึกษามีส่วนช่วยให้สังคมวิวัฒนาการไปเร็วหรือช้า สังคมและชุมชนคือคำตอบที่ต้องเข้ามาช่วยกัน เข้ามาบ่มเพาะทางความคิดให้หลายหลายทางมิติ เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยมีเป้าหมายพื้นฐานอันเป็นสาระสำคัญ (ทัศนะของผู้เขียน) คือ

1. มีความรู้ขั้นพื้นฐาน อย่างน้อยสามารถนำความรู้ที่อยู่ในสภาพสังคมที่ซับซ้อนและสามารถประยุกต์หาความรู้เพิ่มเติมได้
2. มหาวิทยาลัยราชภัฏ ต้องสร้างสายวิชาชีพ เพื่อเลี้ยงชีพได้ โดยแบ่งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ต้องควบคู่กันอย่างเป็นรูปธรรม
3. พัฒนาให้เรียนรู้และเข้าใจสิ่งต่างๆ ได้ด้วยตนเอง โดยสร้างองค์ประกอบจากสิ่งแวดล้อมรอบชุมชน สังคม มากกว่าที่จะไปเรียนความรู้ที่ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด เช่น เรียนประวัติศาสตร์ การปฏิวัติอุตสาหกรรมในฝรั่งเศส ฯลฯ ที่ค่อนข้างไกลตัวเกินไป
4. รู้จักนำผลการเรียนมาวิเคราะห์ วิจัย อย่างมีเหตุผล พร้อมทั้งทำตนให้เกิดประโยชน์กับสังคม
5. ให้เสพวรรณกรรม วรรณศิลป์ ศาสนา วัฒนธรรมและจริยธรรม อันทรงคุณค่าของสังคมและประเทศชาติ โดยเฉพาะวรรณกรรมท้องถิ่นนั้นๆ ที่อยู่รอบตัว

ประเด็นที่ 2 การเรียนรู้เพื่อหาจุดดุลยภาพ

การหาจุดดุลยภาพ ถือว่าเป็นสถานะค่อนข้างยากที่จะวัดเป็นตัวเลขในเชิงปริมาณได้ ถึงแม้ในทางเศรษฐศาสตร์ก็ตาม ประมาจารย์ทางสายเศรษฐศาสตร์ ยังไม่สามารถหาจุดดุลยภาพได้ ยังมีคำว่า “อุปสงค์ส่วนเกินและอุปทานส่วนเกิน” และยังเป็นปัญหากับภาวะเศรษฐกิจในปัจจุบัน ดังนั้น ต้องมีการปรับการเรียนรู้เข้าสู่สมดุลธรรมชาติอย่างแท้จริง มีอาจารย์พึงฝน จังคศิริ โรงเรียนสัมมาสิกขาสันติอโศก ได้สร้างความสมดุลในการหาจุดดุลยภาพการเรียนรู้ อย่างน่าสนใจ โดยเน้น 3 ด้าน คือ

ด้านแรก คือ ความเป็นชีวิต จิตใจ และจิตวิญญาณ โดยเน้นการจัดการเรียน การสอนเกี่ยวกับ ชีวิต พฤติกรรม มนุษยสัมพันธ์แห่งสภาพความกดดัน ความเป็นผู้นำและมีจิตวิญญาณที่ดี

ด้านสอง คือ สร้างองค์ความรู้ในเชิงทฤษฎีกับเชิงปฏิบัติควบคู่กัน เช่น การเปลี่ยนมุมมองของมหาวิทยาลัยราชภัฏเกี่ยวข้องกับการศึกษา ควรมีการเรียนทฤษฎีแล้วนำไปใช้การปฏิบัติอย่างแท้จริง

ด้านสาม คือ สายอาชีพคนทำงาน เพื่อสร้างสายอาชีพที่สัมพันธ์กับชีวิตจริงในสังคมกับครอบครัวนักศึกษา สามารถมีรายได้ ขณะเรียนไปด้วย

ประเด็นที่ 3 มองผ่านวัฒนธรรมชุมชนกับวิทยาศาสตร์ท้องถิ่น

“ประชาชนนั้นแหละ เขามีความรู้ เขาทำงานมาหลายชั่วคนแล้ว เขาทำกันอย่างดี เขามีความเฉลียวฉลาด เขารู้ว่าตรงไหนควรทำกิจกรรม เขารู้ว่าที่ไหนควรเก็บรักษา แต่ที่เสียไปก็เพราะที่ไม่รู้เรื่อง”

กระแสพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่อัญเชิญมาข้างต้นนี้ สามารถบ่งบอกถึง ทรงมีพระอัจฉริยภาพ สามารถมององค์รวมของระดับความรู้ได้เป็นอย่างดี การเรียนรู้ที่สำคัญที่สุดต้องเรียนรู้จากชุมชน ประชาชน บุคคลในชุมชน โดยมองผ่านในระดับวัฒนธรรมชุมชน กับการเรียนรู้ที่ใช้ประสบการณ์ที่สั่งสมมาเป็นเวลาหลายชั่วอายุคน ซึ่งอาจเรียกว่า “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” หรือ “ปราชญ์ชาวบ้าน” ตรงนี้ถือว่าสำคัญที่จะทำให้ระบบการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยราชภัฏ สามารถหลุดพ้นทางกระแสความคิดหลักได้เป็นอย่างดี

การที่จะมองจุดเชื่อมโยงระหว่างวัฒนธรรมชุมชนกับวิทยาศาสตร์ท้องถิ่น ต้องมีการปรับโครงสร้างการเรียนรู้ให้สัมพันธ์กันระหว่างทฤษฎีตะวันตกกับทฤษฎีวัฒนธรรมชุมชนและวิทยาศาสตร์ท้องถิ่น อาจเป็นไปได้ว่า ทางมหาวิทยาลัยราชภัฏ ควรมีการเชิญนักปราชญ์ชาวบ้านในแต่ละชุมชนมาเป็นวิทยากรพิเศษ ในลักษณะองค์รวมของมหาวิทยาลัย มาบรรยายจับกระแสทางความคิด โดยหามิติที่สัมพันธ์กับชีวิตในปัจจุบัน

มีบางส่วนอาจเป็นการยากที่จะมองผ่านวัฒนธรรมชุมชนกับวิทยาศาสตร์ท้องถิ่น ในส่วนที่เป็นลายลักษณ์อักษร เนื่องจาก ข้อมูลต่างๆ ส่วนใหญ่เป็นการสืบทอดทางความคิด จิตวิญญาณ ทำให้การเรียนรู้ ในด้านนี้ค่อนข้างเป็นจุดบดพร่องอยู่บ้าง แต่ในอนาคตควรมีการรวบรวมข้อมูล วิจัยท้องถิ่นให้มากยิ่งขึ้น (ถึงแม้ในขณะนี้ก็มีการสนับสนุน แต่ยังไม่เพียงพอกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วตามกระแสวัตถุนิยม)

ประเด็นที่ 4 สร้างอัตลักษณ์แห่งคลังความรู้สู่การศึกษาไร้สารพิษ

การสร้างอัตลักษณ์ ถือว่า เป็นสาระที่สามารถแสดงความเป็นปัจเจกอย่างแท้จริง ที่จะสามารถออกนอกกระแสความคิดหลักที่เชื้วยกราด โดยสร้างคลังความรู้ที่จะสามารถบ่มเพาะ นิสิตนักศึกษาให้มีเอกลักษณ์ในเชิงอนุรักษ์นิยมมากยิ่งขึ้น

อาจารย์ท่านหนึ่งให้ข้อคิดไว้อย่างน่าฟัง โดยเปรียบเทียบว่า “มหาวิทยาลัย คือ มดลูกที่ทำหน้าที่ผลิตหรือสร้างลูก ออกมาสู่โลกภายนอก ถ้ามดลูกไม่มีภูมิคุ้มกันที่ดี รับสารอาหารไม่เพียงพอหรือไม่เหมาะสม ก็จะก่อให้เกิดผลกระทบต่อลูก แทนที่ลูกออกมาจะมาช่วยกันพัฒนาประเทศกลับกลายเป็นภาระและปัญหาสังคมยิ่งขึ้น”

ดังนั้น การที่มหาวิทยาลัยราชภัฏ ที่อยู่ใกล้สังคม ชุมชน และรู้ปัญหาเป็นอย่างดี ควรสร้างภูมิคุ้มกันเพื่อบ่มเพาะเมล็ดพันธุ์ทางปัญญาให้งอกงาม ซึ่งคงไม่เพียงเป็นอัตลักษณ์ทางเทคนิคเท่านั้น แต่ควรมีมากกว่ากรรมสิทธิ์ต่างๆ และให้มีคุณค่าเพื่อประโยชน์แห่งชุมชนเป็นที่ตั้ง

ในบทความนี้อาจมองยังไม่รอบด้าน แต่ผู้เขียนก็ขอเป็นส่วนหนึ่งที่ต้องการเปลี่ยนแปลง ปรับปรุงให้ควรเป็น (ตามทัศนะของผู้เขียน) การเปลี่ยนแปลงนี้ทำเพียงคนเดียวคงไม่ประสบผลสำเร็จหากแต่ต้องร่วมมือร่วมใจ คนทั้งชุมชน พร้อมทั้งจะถักทอสังคมที่ตนอยู่ให้เหมาะสมกับร่างกายชุมชน ความพึงพอใจของคนหมู่มาก เรามาช่วยกันและสร้างสรรค์สิ่งเหล่านี้เพื่อชุมชนของเรา

ทศพร แก้วขวัญไกร

อาจารย์สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ธุรกิจ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

เอกสารอ้างอิง

-สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.).ชุด นวัตกรรมการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข: กระบวนทัศน์ใหม่กับการเรียนรู้ชุมชน, 2548.

-ส.ศิริรักษ์.ปรัชญาการศึกษา.กรุงเทพฯ: โครงการสรรพสาสน์ สำนักพิมพ์มูลนิธิเด็ก, 2545

-มหาวิทยาลัยเที่ยงคืน.ทางเลือกอุดมศึกษาเพื่อความเป็นไท.กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 2547

-มูลนิธิภูมิปัญญา.ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท เล่ม 2.กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, 2536

-อนุสรณ์ อุณโณ.เกษตรกรรมยั่งยืน: อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมกับปัญหาการเกษตรและอัตลักษณ์ชาวนาไทย.กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด เจ แอนด์ เจ กราฟฟิคดีไซน์, 2547